

Porezne oaze u suvremenom poslovanju

Nekić, Marko

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The Polytechnic of Rijeka / Veleučilište u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:125:440837>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Polytechnic of Rijeka Digital Repository - DR PolyRi](#)

VELEUČILIŠTE U RIJECI

Marko Nekić

POREZNE OAZE U SUVREMENOM POSLOVANJU

(završni rad)

Rijeka, 2020.

VELEUČILIŠTE U RIJECI

Poslovni odjel

Stručni studij Poduzetništvo

POREZNE OAZE U SUVREMENOM POSLOVANJU

(završni rad)

MENTOR

mr. sc. Denis Buterin, predavač

STUDENT

Marko Nekić

MBS:2423000059/16

Rijeka, listopad 2020.

VELEUČILIŠTE U RIJECI

Poslovni odjel

Rijeka, 1.04.2020.

ZADATAK za završni rad

Pristupniku Marku Nekiću

MBS: 2423000059/16

Studentu preddiplomskog stručnog studija Poduzetništvo izdaje se zadatak završni rad – tema završnog rada pod nazivom:

Porezne oaze u suvremenom poslovanju

Sadržaj zadatka:

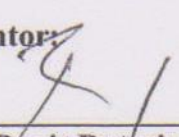
Sustavno obraditi bitne karakteristike poreznih oaza, njihov nastanak i razvoj te razloge njihovog postojanja. Objasniti razliku među pojedinim vrstama te navesti i opisati neke od najznačajnijih poreznih oaza. Istražiti pozitivne i negativne učinke korištenja pogodnosti poreznih oaza te dati vlastite prijedloge za poslovanje u svezi s poreznim oazama. Rezultate istraživanja sustavno prikazati u zaključku.

Rad obraditi sukladno odredbama Pravilnika o završnom radu Veleučilišta u Rijeci.

Zadano: 1.4.2020.

Predati do: 15.9.2020.

Mentor:

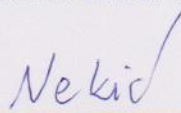
Dr. sc. Denis Buterin

Pročelnica odjela:

Mr. sc. Anita Stilin

Zadatak primio dana: 1.4.2020.

Marko Nekić

- mentoru
- pristupniku

Izjava

Izjavljujem da sam završni rad pod naslovom **POREZNE OAZE U SUVREMENOM POSLOVANJU** izradio samostalno pod nadzorom i uz stručnu pomoć mentora **mr.sc. Denisa Buterina**.

Marko Nekić

Nekić

(potpis studenta)

Sažetak

Predmet istraživanja ovog završnog rada su porezne oaze u suvremenom poslovanju. Porezi su jedan od prihoda države i u čitavom poreznom sustavu su najvažniji javni prihod. Porezi su jedini oblik prisilnog davanja državi i bez dobivanja izravne protučinidbe. Na međunarodnoj razini, obveznici mogu izbjegnuti plaćanje poreza tako što će iskoristiti različitost poreznih sustava drugih zemalja. Naravno, neke zemlje u tome vide konkurentsku prednost, i način na koji mogu privući poslovne subjekte pa primjenjuju porezne mehanizme. Tako su nastale porezne oaze u kojima se plaća vrlo malo poreza ili se ne plaća uopće. Najpoznatije porezne oaze su male države ili izolirani otočići koji sami organiziraju svoj mali ekonomski sustav. Neki od najpoznatijih primjera su Bahami, Belize, Bermudski otoci, Britanski Djevičanski otoci, dok od europskih zemalja treba spomenuti Švicarsku, Monako i Luksemburg.

Ključne riječi: porezi, porezni sustav, porezne oaze, porezna evazija

Sadržaj

1.	UVOD.....	1
1.1	Predmet i cilj istraživanja	1
1.2	Znanstvene metode	1
1.3	Struktura završnog rada	2
2.	NASTANAK I POVIJEST POREZNIH OAZA.....	3
2.1	Porezi	3
2.2	Obilježja porezne oaze	6
2.3	Uzroci nastajanja i razvoj poreznih oaza	7
3.	NAJBITNIJE ZNAČAJKE POREZNIH OAZA.....	9
3.1	Porezna evazija i izbjegavanje plaćanja poreza.....	9
3.1.1	Porezni moral.....	10
3.1.2	Porezna evazija	10
3.1.3	Neslužbeno gospodarstvo kao način porezne evazije	13
3.2	Vrste i popis poreznih oaza u svijetu.....	14
3.2.1	Djevičanski otoci	16
3.2.2	Panama	17
3.2.3	Luksemburg	18
3.2.4	Irska	19
4.	UČINCI KORIŠTENJA POREZNIH OAZA	21
4.1	Pozitivni učinci.....	21
4.2	Negativni učinci.....	22
4.3	Praksa EU i RH	23
5.	ZAKLJUČAK.....	30
	LITERATURA.....	31

POPIS TABLICA I SLIKA.....	33
----------------------------	----

1. UVOD

1.1 Predmet i cilj istraživanja

Predmet istraživanja ovog završnog rada su porezne oaze u suvremenom poslovanju. Na međunarodnoj razini, obveznici mogu izbjeći plaćanje poreza poznavajući različitosti poreznih sustava drugih zemalja. Tako nastaju porezne oaze, koje su karakteristične po vrlo maloj stopi poreza. U radu je objašnjen pojam poreznih oaza te način na koji one funkcioniraju.

Cilj istraživanja završnog rada je navesti razloge nastanka poreznih oaza. Porezne oaze imaju prednost nad ostalim zemljama zbog manjeg poreza, ali i ostalih beneficija kao što su stroga bankovna povjerljivost ili anonimnost, niske ili nulte stope poreza, jednostavno osnivanje i upravljanje korporacijom, razvijen bankarski sustav, sigurnost poslovanja. Također, cilj završnog rada je i navesti negativne posljedice poreznih oaza kao što su malverzacije, pranje novca i sl.

1.2 Znanstvene metode

Završni rad predstavlja proučavanje pojma poreznih oaza, kako su nastale, najbitnije značajke i učinke. Znanstvene metode koje su korištene u proučavanju pojma poreznih oaza i pisanja završnog rada su metoda klasifikacije, metoda deskripcije i statistička metoda.

1.3 Struktura završnog rada

U prvom dijelu **Uvodu** objašnjen je predmet i cilj završnog rada, znanstvene metode koje su korištene u ovom radu te struktura završnog rada.

U drugom dijelu naslova **Nastanak i povijest poreznih oaza** objašnjen je pojam poreza općenito, poreznih oaza te razvoj poreznih oaza kroz povijest.

U trećem dijelu naslova **Najbitnije značajke poreznih oaza** navedeni su načini izbjegavanja plaćanja poreza, te vrste i popis poreznih oaza u svijetu.

U četvrtom dijelu naslova **Učinci korištenja poreznih oaza** navedeni su pozitivni i negativni učinci korištenja poreznih oaza, te kako to izgleda u praksi, konkretno u Hrvatskoj i Europskoj uniji.

U posljednjem dijelu naslova **Zaključak** sažeto su opisani rezultati predmeta istraživanja ovog završnog rada i donesen je zaključak.

Iza zaključka predočena je literatura koja se koristila u izradi završnog rada, te popis tablica i grafikona.

2. NASTANAK I POVIJEST POREZNIH OAZA

2.1 Porezi

Prije samog opisivanja poreznih oaza potrebno je upoznati se sa pojmom poreza. Što on točno znači i zašto ga obveznici žele izbjeći?

Porezi su prisilna davanja koja građani plaćaju državi ne dobivajući protunaknadu. U suvremenim državama porezi su najvažniji izvor državnih prihoda, a od ostalih vrsta državnih prihoda razlikuju se po tom što se prikupljaju na osnovi prisile i što nisu protunaknada za neku državnu uslugu. Nameću ih administrativne jedinice (država, lokalne vlasti), a ponekad i Crkva, radi pribavljanja sredstava za podmirivanje javnih potreba, primjerice za plaćanje vojske i policije, financiranje obrazovnoga sustava, izgradnju cesta i vodovoda te isplatu mirovina ili pomoći za nezaposlene i siromašne(Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje).

Iako je svrha poreza ponajprije prikupljanje prihoda radi financiranja rashoda, tj. ostvarivanja fiskalnih ciljeva, oni se mogu primijeniti i kao instrument različitih ekonomskih politika. Tako porezi mogu utjecati na raspodjelu dohotka, ostvarivanje veće zaposlenosti ili stabilnost cijena(Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje).

Postoji velik broj poreznih oblika, od kojih su najčešći: porezi na dohodak, porezi na plaće, porezi na dobit, opći i posebni porezi na promet, porezi na nasljedstvo, porezi na imovinu, porezi na izdatke i carine. Radi olakšavanja međunarodne usporedbe poreznih sustava i ocjene njihove primjerenosti za ostvarivanje ciljeva oporezivanja, javila se potreba za njihovim usustavljanjem. Pritom se najčešće primjenjuje podjela poreza na izravne ili direktne i neizravne ili indirektne. Kao kriterij takve podjele najčešće se navodi tzv. prevaljivost. Izravni porezi namijenjeni su osobama koje ih plaćaju, dok se kod neizravnih poreza očekuje da će ih osoba koja ih plaća „prevaliti“ na druge osobe, odnosno da će za iznos poreza koje plaća oštetiti druge osobe(Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje).

Porezi se također mogu podijeliti prema objektu oporezivanja, pri čemu su osnovne vrste objekata oporezivanja osobe, imovina i gospodarske aktivnosti. Porezi koji se vezuju uz osobe jesu npr. glavarina kod fizičkih te porezi na tvrtku kod pravnih osoba. Gospodarska aktivnost, odnosno tokovi koji proizlaze iz gospodarskih procesa najznačajniji su objekti

oporezivanja. Porezi na gospodarsku aktivnost primjerice su porezi na promet i porezi na dohodak(Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje).

Porezne oblike u hrvatskom poreznom sustavu možemo podijeliti na veliki broj načina, te je jedan od njih prema kriteriju pokazatelja ekonomske snage koja se oporezuje kod poreznog obveznika. Takvom bi podjelom hrvatski porezni sustav mogli prikazati na sljedeći način:

1. Oporezivanje dohotka

- a) Porez na dohodak (fizičkih osoba)
- b) Porez na dobit (dohodak pravnih osoba)
- c) Naknade za priređivanje igara na sreću
- d) Prirez porezu na dohodak
- e) Porez na tvrtku ili naziv
- f) Porez na korištenje javnih površina

2. Oporezivanje potrošnje

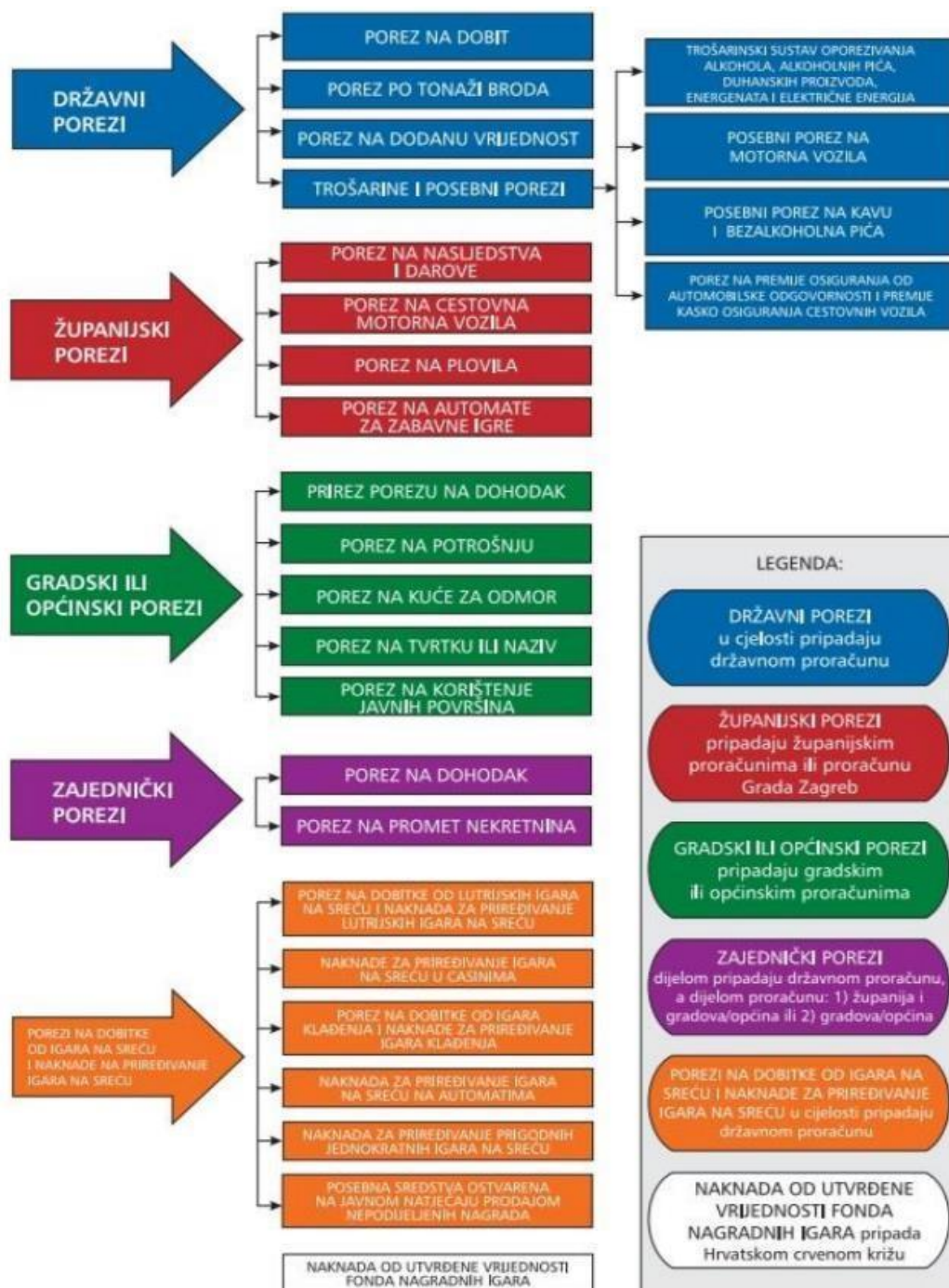
- a) Porez na dodanu vrijednost
- b) Trošarine (posebni porezi na promet)
- c) Porez na potrošnju

3. Oporezivanje imovine

- a) Porez na kuće za odmor
- b) Porez na nasljedstva i darove
- c) Porez na promet nekretnina
- d) Porez na cestovna motorna vozila i plovila
- e) Porez na dobitke od igara na sreću (Bogovac,2014.).

Na Slici 1. je prikazana klasifikacija poreza u Republici Hrvatskoj.

Slika 1. Klasifikacija poreza u Republici Hrvatskoj

Izvor: Hrvatski porezni sustav

2.2 Obilježja porezne oaze

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) prva je u izvješću 1998. definirala obilježja, pa se, sukladno tome, poreznom oazom smatra područje bez ili s niskim poreznim opterećenjem, nedostatkom učinkovite razmjene obavijesti i transparentnosti te izostankom potrebe za stvarnom aktivnošću. (OECD, 1998.).

Porezna oaza je bilo koja zemlja čiji zakoni i regulative omogućavaju stranim investitorima (fizičkim i pravnim osobama) smanjiti svoja porezna davanja kroz upotrebu tzv. offshore načina. Nazivaju se još i porezna utočišta ili rajevi (engl. Tax haven), a tvrtka koja je registrirana kao ekonomski subjekt u takvoj zemlji nosi naziv offshore kompanija. Ove se kompanije bave trgovinom, holdingom, osiguranjem, prijevozom, investicijama, fondovima i financijama (Sertić, 2017.).

U poreznim utočištima moguće su gotovo sve vrste oporezivih transakcija-međunarodne financije, bankarstvo, prodaja, licence, osiguranje, a sve u svrhu smanjivanja poreza. Često se tvrdi kako se milijune dolara poreza može uštedjeti posve legalno, a većina ljudi koji su pobjegli u porezno utočište učinili su to jer su bili siti fiskalnih ili poreznih zakona u domovini. Multimilijunaš i poduzetnik E.P. Taylor jedan je od mnogih koji se preselio na Bahame kako bi izbjegao „oštru kanadsku zimu“ (Bejaković, 2013).

Prema Nikolić (2014.), razlozi koji su doveli do porasta popularnosti poreznih utočišta mogu se podijeliti u dvije grupe; prvu grupu čine razlozi prisutni u globalnom okruženju, a karakteriziraju ih vrtoglav porast poreznih stopa i sve restriktivniji devizni propisi u velikom broju zemalja, dok drugu grupu čine razlozi koji izravno proizlaze iz karakteristika koje porezna utočišta imaju. Te su karakteristike istodobno i prednosti koje se nude poslovnim subjektima.

Unatoč pogodnostima ovih područja, treba istaknuti kako su ona i sinonim za brojne probleme, kao područja na kojima se intenzivno razvijaju kriminalne i nedopuštene radnje. Točnije, ona su idealna područja za prakticiranje „pranja novca“ uslijed krijumčarenja droge, neplaćanja poreza i ostalih kriminalnih djela (Sertić, 2012).

2.3 Uzroci nastajanja i razvoj poreznih oaza

Uzrok nastajanja poreznih oaza vrlo je lako definirati. Porezni obveznici u želji da izbjegnu plaćanje poreza, ili ga bar minimaliziraju došli su do rješenja problema koji se naziva porezne oaze. Porezne oaze dale su im mogućnost izbjegavanja plaćanja poreza na legalan način.

Gotovo je neizbježan bijeg u porezne oaze iz zemalja u kojima su porezi previsoki. Tako su uoči propasti Rimskog Carstva, mnogi rimski obveznici prešli k barbarima da bi izbjegli porezno ropstvo- bijeg naprosto radi oslobađanja poreza. Islamske su zemlje bile poreznom oazom katolicima u 7. i 8. stoljeću. Prva porezna oaza u novom vijeku bila je Amerika. Povjesničari rado priznaju kako je više ljudi pobjeglo iz Europe u „Novi Svijet“ da izbjegnu omrznete poreze nego zbog vjerskih ili političkih sloboda (Bejaković, 2013.).

Sam izraz „taxheaven“ (porezno utočište) nije postojao u engleskom jeziku otprilike do pedesetih godina prošlog stoljeća, iako je već potkraj 19. stoljeća savezna američka država New Jersey znatno olakšala postupak pokretanja poslovne aktivnosti i smanjila porezni teret kako bi privukla ulagače i poduzetnike. Nakon nekoliko godina slično je postupila i država Delaware. „Heaven“ u engleskom jeziku izvedenica je iz riječi „nebo“, i to ne slučajno. Prije nekoliko stoljeća u Europi su seljaci, opterećeni prevelikim porezima, pjevali duhovne pjesme poput današnjih ljudi, a mnogi od tih stihova slični su onima što ih se sada čuje u crkvi. Ipak, postojala je bitna razlika. Duhovne pjesme tadašnjih seljaka govorile su o nebu kao mjestu mira i počinka, u kojemu nema skupljača poreza, tj. kao o poreznom utočištu. Nastajanje poreznih oaza predviđeno je u Blanku objavljenom u The Timesu 17. svibnja 1894. kada su u Velikoj Britaniji uvedene progresivne porezne stope (Bejaković, 2013.).

Stručnjak za probleme poreznih utočišta RonanPalan kaže kako je njihova povijest obilježena raznovrsnim mitovima i legendama. Prva faza njihova brzog razvoja uslijedila je početkom tridesetih godina prošlog stoljeća kada su Švicarska i Lihtenštajn počeli nuditi bankarske usluge uz moguće lako otvaranje bankovnih računa. Švicarska je 1934. dramatično pojačala zakone o poštivanju bankarske tajne, ali ne zato da bi bolje štitila uloge svojih židovskih stranaka, nego zato što je u Francuskoj izbila porezna afera u kojoj je obznanjena uloga neke švicarske banke (Bejaković, 2013.).

U razdoblju nakon Drugog svjetskog rata osobito su Karibi postali zanimljivi kao porezni raj, a tijekom šezdesetih godina Singapur je postao poreza oaza Azije.

Kajmanskootočje postalo je porezno utočište šezdesetih godina, kad nije bilo popločenih ulica, a pošta je bila jedina veza s vanjskim svijetom. Postojala je telefonska veza preko Jamajke, ali je bila toliko loša da se u nju nije moglo pouzdati. Postojalo je mnoštvo banaka u siromašnim i neuređenim uredima. Kanadska kraljevska banka imala je predstavnika u starom skladištu u luci (Bejaković, 2013.).

Posao je počeo uspješno zahvaljujući zapravo Banci Engleske (Bank of England) koja je 1957. pokrenula nešto što će postati ogromno tržište deviznih depozita izvan matičnih zemalja, dolara izvan SAD-a, funta izvan Britanije, dopuštajući tako velike novčane transakcije gotovo bez ikakvog nadzora. Međunarodne su banke to snažno prihvatile pa je, zahvaljujući toj ideji, u sljedećem desetljeću došlo do posvemašnje preobrazbe Paname i Kajmana, jer se tu odvijao najveći dio transakcija (Bejaković, 2013.).

Tijekom sedamdesetih i osamdesetih broj poreznih oaza širom svijeta povećao se na više od 50, znatno je rasla i imovina kojom raspolažu, a postale su znatno složenijima i njihove usluge. Usljed fiskalnih teškoća, tome su pribjegli mnogi otoci na Tihom i Indijskom oceanu, u nadi da će postati manje ovisni o turizmu kao najvažnijoj gospodarskoj grani. Nakon devedesetih priključilo im se nekoliko zemalja u Arapskom zaljevu i Africi, te više post-sovjetskih republika. Neke od pridošlica usmjerene su na e-trgovinu ili internetsko kockanje. Te su zemlje vrlo brzo postale kanali za najmanje trećinu svih međunarodnih financijskih sredstava i stranih ulaganja, te odredište sve veće količine neprijavljena i nepošteno stečenog dobitka (Bejaković, 2013.).

Zbog ovakve situacije, najrazvijenije zemlje svijeta su se udružile u međunarodnu organizaciju te su mnoge porezne oaze stavljene na crnu listu.

Izbijanjem financijske krize, zemlje u kojima su bila porezna utočišta morale su dati više informacija o vlasnicima računa i svotama. Unatoč tim promjenama, nestala je tek nekolicina poreznih utočišta dok ostale destinacije nastavile poslovati stabilno do današnjeg dana.

3. NAJBITNIJE ZNAČAJKE POREZNIH OAZA

Najbitnija značajka svih poreznih oaza su niski ili nikakvi porezi. S tom mjerom se privlače strani obveznici da investiraju svoj novac.

Većina poreznih oaza ima dvostruki monetarni kontrolni sistem. Razlikom tečaja valuta u takvim zemljama može se postići nezanemariva dobit. Moguće je da i stranac otvori poduzeće u poreznim oazama kako bi poslovao međunarodno. Poslovne operacije poduzeća tako neće biti subjekt deviznih kontrola sve dok poduzeće koristi stranu valutu kako bi trgovalo izvan granica svoje države. Mogućnosti iskorištavanja neplaćanja naknada državi i načini na koji se to postiže su brojni i svakako mora postojati dobar kontrolni sustav kako bi se takvo činjenje u potpunosti spriječilo i pošteno kaznilo od strane zakonodavnog tijela (Sršan, 2010.).

Temeljni razlozi popularnosti poreznih oaza su globalno okruženje i prednosti koje nudi svaka pojedina oaza poslovnim subjektima. Pod globalnim okruženjem podrazumijeva se okruženje koje je ugodno za svakog poreznog obveznika, minimalna porezna davanja čime se život čini ugodnijim i lakšim, a time dohodak postaje viši. Poslovni subjekti u takvom okruženju imaju priliku otvarati svoja poduzeća i poslovati sa znatno nižim troškovima, a na koncu i isplaćivati plaće bez poreza. Ne smije se zaboraviti niti porez na dobit koji ostaje djelomično ili potpuno u poduzeću na kraju poslovne godine i tako stalno povećava kapital tvrtke (Sršan, 2010.).

Prema vrsti porezne oaze možemo podijeliti na:

- Porezne oaze bez poreznog opterećenja
- Porezne oaze s niskim poreznim opterećenjem
- Porezne oaze s poreznim opterećenjem samo na lokalne primitke
- Posebne porezne oaze

3.1 Porezna evazija i izbjegavanje plaćanja poreza

Temeljem Općeg poreznog zakona porezni obveznik dužan je plaćati porez državi. Posljedica toga je raspolaganje manjom količinom novca, to jest smanjena mu je mogućnost proizvodnje i potrošnje. Upravo ta kupovna snaga glavni je razlog zašto se ljudi žele djelomično ili potpuno osloboditi poreznog tereta. Drugi razlog leži u činjenici da plaćanjem poreza

obveznik od države ne dobiva nikakvu izravnu protunaknadu, a kad se tome pridoda i prisila kao glavna karakteristika poreza jasno je da se javlja otpor. Otpor će biti veći što je porezni teret teži i što je veće zadiranje u dohodak i imovinu. Korist od plaćanja postoji te se vidi kroz zaštitu zdravlja, osiguravanje slobode i integriteta države i ostale oblike javnog djelovanja (Opći porezni zakon)

3.1.1 Porezni moral

Porezni moral može se objasniti kao svijest poreznog obveznika o ispravnosti i važnosti plaćanja poreza. Ako je porezni moral visok znači da nema otpora plaćanju poreza. Visoki porezni moral manifestira se:

- Ako su porezni obveznici svjesni da sigurnost zemlje, školovanje njihove djece, mogućnost zapošljavanja i niz drugih aktivnosti koje u javnom interesu poduzima država ovise o porezu koji treba platiti
- Ako vjeruju da je porezni teret ravnomjerno i pravedno raspoređen
- Ako je plaćanje poreza vezano uz neku patriotsku, etičku ili neku drugu svrhu
- Ako se ubrani porez daje kao pomoć osobama koje su pretrpjele štetu od elementarnih nepogoda ili drugih sličnih okolnosti, ili ako se taj iznos troši iz razloga nacionalne sigurnost (Jeličić, 1997.).

3.1.2 Porezna evazija

Porezna evazija je svjesno izbjegavanje plaćanja poreza državi na legalan ili ilegalan način. Uzrok tome može biti osjećaj poreznog obveznika da je porez prevelik i da se ne bi trebao toliko plaćati.

Neplaćanje poreza ima dva aspekta: legalno ili prihvatljivo izbjegavanje poreza, za što u anglosaksonskoj literaturi postoji naziv „taxavoidance“, i nelegalno, kažnjivo izbjegavanje poreza ili porezna utaja, koja se u istoj literaturi naziva „taxevasion“. Izbjegavanje poreza definira se kao potpuno korištenje svih mogućnosti smanjenja porezne obveze koje pruža zakon (Bejaković, 2014.).

Zakonito izbjegavanje poreza, koje je John Maynard Keynes jednom nazvao "jedinim intelektualnim poslom koji donosi neku nagradu", označava promjenu ponašanja pojedinca s ciljem smanjenja porezne obveze. U tom smislu vrlo je bitna pozitivna porezna regulativa koja je često korištena mjera za poticanje razvoja raznih segmenata gospodarstva, poput financijskih tržišta (Olgić Draženović et al, 2018). Adams (2006) navodi kako nema ničega ilegalnog u zakonitom izbjegavanju poreza te podsjeća na poznatu misao suca Learneda Handa u slučaju Commissioner protiv Newmana iz 1947. godine: „Stalno iznova sudovi govore kako nema ničega strašnog u uređivanju poslova na način da se plate što manji porezi. Svi to rade, i bogati i siromašni, i svi rade pravu stvar, jer nitko ne mora platiti više nego što mu zakon nalaže“... U ime morala tražiti više samo je licemjerje (Bejaković, 2014.).

Suprotno tomu, nezakonito izbjegavanje poreza znači neplaćanje legalno dospjelih poreza. Utaja poreza (tax evasion) predstavlja, dakle, neplaćanje zakonski utvrđenih poreza. Ako se, na primjer, mora plaćati porez na prodaju određenoga proizvoda, a netko iz bilo kojeg razloga proda manje, smatra se da je legalno izbjegao poreznu obvezu. No ako je državi prijavio manju prodaju od one stvarne, tada je ilegalno izbjegao, odnosno utajio porez. Nezakonito izbjegavanje poreza nije nov problem. Varanje na porezima iznimno je teško izmjeriti. Američke porezne vlasti ocjenjuju da porezni obveznici dobrovoljno plate samo oko 80 posto stvarne obveze poreza na dohodak. Znanstvenici koji istražuju pojavu utaje poreza obično navode kako ona jako raste kod velikih iznosa dohotka koji se može utajiti. Stoga se sa sigurnošću može pretpostaviti kako će to češće raditi vrlo bogate i slavne osobe (Bejaković, 2014.).

Nezakonito izbjegavanje poreza manifestira se najčešće kroz utaju poreza, rad na crno, trampu te plaćanje gotovinom kojoj je teško ući u trag.

U Tablici 1. prikazana je porezna evazija u Hrvatskoj u roku od 1994.-2000.

Tablica 1. Porezna evazija u Hrvatskoj od 1994.-2000.

Godina	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.
BDP (mil. HRK)	87,441	98,382	107,255	123,812	137,604	142,700	157,511
Procijenjeni BDP (mil. HRK)	109,695	116,462	124,749	137,900	150,149	154,701	168,238

Porezni prihodi (mil. HRK)	37,767	43,677	47,962	53,282	64,506	62,400	65,181
Porezni prihodi kao postotak BDP-a	43,2	44,4	44,7	43,0	46,9	43,7	41,4
Porezna evazija, donja granica (mil. HRK)	7,423	6,208	6,586	7,670	7,764	7,848	8,622
Porezni prihodi 1, kao postotak procijenjenog BDP-a	41,2	42,8	43,7	44,2	48,1	45,4	43,9
Porezna evazija, gornja granica (mil. HRK)	9,680	10,447	11,581	13,326	15,106	14,147	11,798
Porezni prihodi 2, kao postotak procijenjenog BDP-a	43,3	46,5	47,7	48,3	53,0	49,5	45,8
Evazija u BDP-u (donja granica u %)	8,5	6,3	6,1	6,2	5,6	5,5	5,5
Evazija u BDP-u (gornja granica u %)	11,1	10,7	10,8	10,8	11,0	9,9	7,5

Izvor: izrada autora prema Madžarević- Šujster, 200

Tablica 1. pokazuje iznos i postotak porezne evazije u Hrvatskoj u razdoblju od 1994.-2000. U tablici postoji donja i gornja granica evazije budući da je točan iznos nemoguće utvrditi te da se radi o procjeni. Na temelju podataka iz Tablice 1. može se zaključiti da se od 1994. do 2000. postotak porezne evazije u ukupnom BDP-u smanjio sa 8,5-11,1% na 5,5- 7,5% što je svakako pozitivan pomak. Nažalost, noviji podaci procjene porezne evazije nisu dostupni pa njih nije moguće analizirati.

Porezna uprava je za razdoblje od 2016. do 2020. godine osmislila niz ciljeva koji su posvećeni suzbijanju porezne evazije te ostvarivanju efikasnijeg poreznog sustava. Pritom su postavljena četiri strateška cilja. Prvi cilj je pravedno i učinkovito prikupiti javne prihode od poreza. Drugi cilj je zaštititi interese Republike Hrvatske i Europske unije. Treći cilj je poticati

suradnju i partnerstvo Porezne uprave s drugim sudionicima. Četvrti cilj je poboljšati efikasnost u korištenju resursa Porezne uprave. Svi su ovi ciljevi usmjereni kreiranju sustava koji će zadovoljiti potrebe svojih korisnika. (Cipek, 2018.)

Državni zavod za statistiku donosi podatak da je utaja poreza ili carine u Republici Hrvatskoj relativno slabo zastupljena u sudskoj praksi, odnosno da se sudovi vrlo rijetko bave tim problemom. Uzevši u obzir učinke kružnih prijevара, ta problematika još više dobiva na važnosti (Buterin et al, 2014).

U sljedećoj tablici prikazani su podatci vezani za ukupan broj počinjenih kaznenih djela u Hrvatskoj od 2010. do 2016. godine te broj osuda vezanih za kazneno djelo utaje poreza ili carine.

Tablica 3. Kaznena djela vezana za utaju poreza ili carinu

Ukupan broj počinitelja kaznenih djela i broj počinitelja za kazneno djelo utaje poreza ili carine 2010.-2016.							
Godina	2016.	2015.	2014.	2013.	2012.	2011.	2010.
Ukupno osuđenih u toj godini	13.412	12.552	14.888	16.617	20.548	23.389	24.430
Ukupno osuda, čl. 256. KZ-a	59 (7 žena)	73 (14 žena)	82 (11 žena)	51 (7 žena)	24 (6 žena)	29 (3 žene)	31 (3 žene)
Postotak	0,44%	0,58%	0,55%	0,30%	0,12%	0,12%	0,13%

Izvor: izrada autora prema Glavina, DragičevićPrtenjača (2018.)

Kao što je vidljivo iz tablice, ispada da je u 2010., 2011. i 2012. manje od 0,15% počinjenih kaznenih djela predstavljala utaja poreza ili carine. Od 2013. godine taj postotak raste pa iznosi 0,30%, a u narednim godinama se povećava. U 2016. godini vidi se blagi pad te je samo 0,44% kaznenih djela bilo iz područje utaje poreza ili carine.

3.1.3 Neslužbeno gospodarstvo kao način porezne evazije

Neslužbeno gospodarstvo obuhvaća vrlo različite djelatnosti. Pod ovim pojmom podrazumijevaju se radnje i poslovi koje izlaze iz zakonskih okvira i koje se odvijaju izvan službenog gospodarstva.

Neslužbeno gospodarstvo predstavlja proizvodnju i prodaju zakonom zabranjenih dobara i usluga kao što je prostitucija, ilegalno kockanje, prodavanje droga i sl. Pošto su sve

navedene radnje ilegalne, podrazumijeva se da one nisu registrirane te se na taj način izbjegava plaćanje poreza državi.

Neslužbeno gospodarstvo postoji u svim zemljama bez obzira na stupanj gospodarskog razvoja te društveno i religiozno okruženje. Prema nekim procjenama u Kanadi je u različitim razdobljima sivo gospodarstvo iznosilo između 5 do 20 % bruto nacionalnog proizvoda (BNP), u Italiji od 10 do 20%, a u Sjedinjenim Američkim Državama 16 do 22 %. Prema istraživanju Instituta za javne financije udio NG-a u RH 1995. godine bio je najmanje 25% te su očekivanja bila da će tako velik i ostati u doglednoj budućnosti zahvaljujući naslijeđenoj tradiciji, tranziciji s intenzivnim sektorskim i institucionalnim restrukturiranjem, velikim utjecajem države u gospodarstvu, posebice u privatizaciji, te da bi visoko porezno opterećenje te obnova rasta i novo poduzetništvo mogli dalje podržavati neslužbeno gospodarstvo (Ott, 2002.).

Prema provedenom istraživanju glavni razlog neslužbenog gospodarstva u Hrvatskoj je rad „na crno“, ali veliki doprinos ima i podizvještavanje koje obuhvaća podcjenjivanje prihoda i precjenjivanje iznosa međufazne potrošnje, a sve s ciljem porezne evazije. U Hrvatskoj rad „na crno“ je učestaliji od podizvještavanja nego u susjednim zemljama u kojima su kazne za neprijavljene radnike vrlo stroge i u kojima postoji učinkovitiji sustav kontrole nego kod nas (Ott, 2002.).

3.2 Vrste i popis poreznih oaza u svijetu

Porezne razlikuju se po zakonima i pravilima po kojima posluju pa se mogu podijeliti u 4 skupine:

- Porezni raj bez poreza- ona zemlja koja nema poreze nikakve vrste na nikakve vrste prihoda. Iako ne postoje porezi, te zemlje naplaćuju samo naknade/pristojbe za tvrtke prilikom ispunjavanja prijave i ostalih regulativnih poslova. Tu se jako jednostavno osnivaju kompanije, a godišnje pristojbe koje plaćaju u apsolutnim iznosima nisu ovisne o ostvarenoj dobiti i zamjenjuju klasični porez na dobit. To su zemlje kao što su Bahami, Kajmanski Otoci i Bermuda.
- Porezni raj s niskim porezima- zemlja u kojoj se oporezuje dobit pravnih osoba bez obzira gdje je ostvarena, a po relativno niskim poreznim stopama u odnosu na druge

zemlje. Osnovna prednost ovog tipa oaze jest u mnogobrojnim ugovorima o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, putem kojih lokalne kompanije nastoje smanjiti iznos zadržanog poreza na prihode ostvarene u zemljama s visokim poreznim stopama sa kojima su potpisani ugovori. Primjeri su Barbados, Britanski djevičanski Otoci, Cipar, Nizozemski Antili, Mađarska i Malta.

- Porezni raj sa porezima samo na lokalne primitke- oaze u kojima se oporezuju dohoci fizičkih osoba, tj. dobit pravnih osoba ako su ostvareni iz domaćih izvora. Od oporezivanja je oslobođen bilo koji primitak ostvaren u inozemstvu. Ove oaze mogu dozvoliti obavljanje djelatnosti na domaćem i inozemnom teritoriju. Primjeri su Hong Kong, Irska, Panama, Gibraltar.
- Posebni porezni raj- zemlja koja ima porezni sustav kakav imaju i ostale zemlje, no one imaju zakonodavstvo koje omogućava poseban tretman za određene modele tvrtki poput IBC-a, što rezultira izuzećem tvrtke od poreznih obveza. Austrija je jedan od primjera, a slijede je Nizozemska, Lihtenštajn, SAD, Luksemburg i Velika Britanija (Sršan, 2010.).

Nizozemska istraživačka skupina koja istražuje globalne mreže korporativne kontrole, objavila je izvješće za 2017. u časopisu ScientificReports, u kojem je rangirala 24 offshore financijska centra po njihovom broju „potonuća“, koji pokazuje koliko više novca dolazi u zemlju od iznosakoji bi trebao dolaziti na temelju veličine svoje ekonomije. Većina glavnih utočišta za poreze su otočne države poput Britanskih Djevičanskih otoka, Samoe i Malte. (CORPNET).

Slika 2. Najvećih 20 poreznih oaza u svijetu

Izvor: Corvingroup

3.2.1 Djevičanski otoci

Prvi na ljestvici svjetskih poreznih oaza su Djevičanski otoci koji imaju 5000 puta veću vrijednost od onoga što bi gospodarstvo trebalo posjedovati na temelju veličine gospodarstva. Broj stanovnika iznosi samo 35 tisuća. Djevičanski otoci su prekomorski posjed Ujedinjenog Kraljevstva sa više od 60 otoka i grebena. Zakonodavni sustav baziran je na britanskom. Službeni jezik je engleski, dok je službena valuta američki dolar. Vodi se strogo računa o tajnosti financijskih aktivnosti kompanija. Sav profit kompanije ostvaren izvan Otočja oslobođen je poreza

Imena dioničara ili većinskih vlasnika društva nisu upisana u registar korporativnih poslova na Britanskim Djevičanskim otocima, imena direktora su podnesena, ali to nije javno dostupno. Usluge imenovanih osoba mogu se dobiti po potrebi (Worldwide Incorporation).

Zahvaljujući povoljnom poreznom zakonodavstvu, kao i visokom stupnju privatnosti u vezi s financijskim transakcijama, Djevičanski otocisu postali najvažnije takozvano „porezno

utočište”.Britanski Djevičanski otoci nemaju porez na kapitalnu dobit, porez na poklone, porez na promet, porez na dodanu vrijednost, porez na dobit, porez na nasljedstvo ili porez na dobit. Plaće koje se isplaćuju zaposlenima zaposlenim u offshore tvrtki osnovanoj u Djevičanskim otocima oporezuju se od 8% za zaposlenika, a preostali postotak do 12% ili 14% za poslodavca, za plaće veće od 12.000 USD. Gotovo svaka tvrtka ili pojedinac uključen u međunarodno poslovanje može imati koristi sa uvjetima koje nude Djevičanski otoci. To ilustrira činjenica da se veliki udio registracija izvan mora obavlja u poreznom utočištu Britanskih Djevičanskih otoka. Porez na Britanskim Djevičanskim otocima je korisna i jednostavna struktura oporezivanja i regulacije omogućavaju učinkovitu i isplativu registraciju, kao i stalnu administraciju (Worldwide Incorporation).

EU je Britanskim Djevičanskim otocima dala rok do kraja 2019. godine da se pridržavaju poreznih reformi i time izbjegnu slijetanje na crnu listu poreznih oaza 2020.

3.2.2 Panama

Republika Panama smatra se jednom od najpriznatijih čistih poreznih oaza na Karibimazbog opsežnog zakonodavstva koje strogo regulira podmorsku nadležnost i financijske usluge zemlje.

Panama je poznato porezno utočište čiji se zakon o kompanijama nije mijenjao od izglasavanja 1927. godine. Financijski sektor pruža najveće mogućnosti u Latinskoj Americi i udodljuje gotovo sve važnije banke svijeta. Potpuna je sloboda novčanog prometa. Sav posao vodi se u američkim dolarima i ne postoje transakcijske prepreke. Iako Panama ima prilično visok interni porez, njezin status poreznog utočišta leži na načelu da prihod koji ostvare panamske kompanije izvan Paname je potpuno oslobođen poreza(Offshoregate.com).

Popularnost Paname kao utočišta poreza stvorila je globalnu vijest, i to ne na dobar način: objavom „Panamskih dokumenata“ 2016. godine. .Skladište financijskih dosjea Mossack Fonseca, jedne od najvećih svjetskih odvjetničkih tvrtki, objavili su dokumente u njemačkom časopisu „Süddeutsche Zeitung“, koji ih je dobio od anonimnog izvora. Iz 1970- ih, dokumenti su obuhvatili oko 214.000 „offšorskih“ poslovnih subjekata i korporacija školjki koje su uključivale osobe s visokom neto vrijednošću, vladine dužnosnike i organizacije iz 200 zemalja koje je odvjetnička tvrtka osnovala.Iako je većina njih bila zakonita, neke su postavile ili

koristile u ilegalne svrhe, uključujući prijevare, utaju poreza, pranje novca i izbjegavanje međunarodnih sankcija (Investopedia.com).

Među 200.000 imena osoba i firmi koje Međunarodni konzorcij novinara-istražitelja objavio u Panamskim dokumentima, strani su mediji našli cijeli niz zvučnih imena, u rasponu od glumca Jackie Chana i nogometaša Lionela Messija do sada već bivšeg premijera Islanda Sigmundura Davida Gunnlaugssona (Poslovni.hr).

Na popisu hrvatskih državljana povezanih s Panamskim papirima nalazi se ime Miroslava Antunovića, vlasnički povezanog sa tvrtkama Alfa Global Holdings i MercierFinance Development SA s Britanskih djevičanskih otoka. Miroslav je sin Tomislava Antunovića, zagrebačkog hotelijera i vlasnika benzinskih crpki. Otac i sin u sudskom se registru navode kao vlasnici obiteljske tvrtke Antunović TA, koja je u proteklim godinama imala i više od 600 milijuna kuna prihoda i zapošljava 250 ljudi (Poslovni.hr).

Drugi na listi relativno poznatih Hrvata povezanih s Panamskim papirima je Sandro Baričević. Njega registar Trgovačkog suda u Zagrebu s Panamom povezuje time što je u veljači 2015. postao suvlasnikom zagrebačke tvrtke Alphas, registrirane za savjetovanje u vezi s poslovanjem i upravljanjem. Tu su tvrtku koju godinu ranije zajedno osnovali Idola Holdings Corp iz Paname i zagrebački Media val, tvrtka za marketing i poslovne usluge. Nakon što je umjesto panamske tvrtke ušao u vlasništvo nad Alphasom, Baričević je postao jedan od direktora te tvrtke – drugi je Mario Aunedi Medek. Tvrtka Alphas 2014. imala je jednog zaposlenog, 600.000 prihoda i 41.000 kuna dobiti (Poslovni.hr).

U bazi podataka nalazi se i ime zagrebačkog odvjetnika Miroslava Pliše, o kojem je Poslovni dnevnik u lipnju 2013., služeći se podacima Međunarodnog konzorcija za istraživačko novinarstvo (ICIJ), objavio tekst o njegovim vezama s offshore tvrtkom Thillay Limited. Plišo je poznat kao vlasnik luksuzne Stancije Meneghetti pokraj Bala u Istri (Poslovni.hr).

3.2.3 Luksemburg

Luksemburg je jedna od najbogatijih zemalja svijeta, najviše zahvaljujući financijskom sektoru koji čini više od 35% svog BDP-a. Nalazi se u zapadnoj Europi i broji oko 500 tisuća stanovnika.

„Luksemburška struktura način je oduzimanja prihoda iz bilo koje zemlje iz koje dolaze“, rekao je Stephen E. Shay, profesor međunarodnog oporezivanja na HarvardLawškoli i bivši porezni dužnosnik američkog ministarstva financija. Veliko vojvodstvo, rekao je, "kombinira ogromnu fleksibilnost za uspostavu programa smanjenja poreza, zajedno s obvezujućim poreznim rješenjima koja su jedinstvena. Ona je poput čarobne bajke " (ICIJ.org).

Pepsi, IKEA, FedEx i 340 drugih međunarodnih tvrtki osigurali su tajne ugovore iz Luksemburga, omogućujući mnogima od njih da smanje svoje globalne porezne račune, zadržavajući tako malo prisutnosti u malenim europskim vojvodstvima, pokazuju dokumenti. Čini se da su te tvrtke usmjerile stotine milijardi dolara kroz Luksemburg i uštedile milijarde dolara poreza, navodi se u pregledu gotovo 28.000 stranica povjerljivih dokumenata koji su proveli Međunarodni konzorcij istraživačkih novinara (ICIJ.org).

Neminovno se, naravno, pojavljuje i pitanje što je tako privlačno u toj maloj državi s oko pola milijuna stanovnika. Luxembourg je poznat po veoma blagom regulatornom sustavu i privlačnome poreznom režimu za financijski sektor i multinacionalne kompanije. U Eurozoni to je središte privatnoga bankarstva i upravljanja financijskom imovinom (procijenjena vrijednost otprilike 800 mlrd. eura), te drugo središte u svijetu za investicijske fondove (s gotovo 2.500 mlrd. eura aktive). Zemlja provodi mnoge vrlo privlačne fiskalne mjere za multinacionalne kompanije, npr. povoljno oporezivanje dividenda, povlašten režim oporezivanja dobiti na intelektualno vlasništvo te raširenost poreznih rješidba kakvima izravno, od slučaja do slučaja, postižu sporazume velike tvrtke i Vlade. Porezna rješidba nije osobitost samo Luxembourg, ali je to, prema aferi Luxleaks, tamo očito vrlo raširena praksa (Bejaković, 2013.).

3.2.4 Irska

Jedna od najnovijih poreznih oaza u svijetu postaje Irska, posebno za američke multinacionalne kompanije.

Američke multinacionalne kompanije u 2017. godini ostvarile su veću dobit u Irskoj nego u Njemačkoj, Francuskoj, Italiji, Kini, Meksiku i Indiji zajedno, pokazuju novi službeni podaci američkog Ureda za ekonomsku analizu. U godišnjem izvješću o aktivnostima američkih multinacionalnih kompanija u 2017. godini navodi se da su američke multinacionalne kompanije Irskoj prijavile dobiti od 83 milijardi dolara, što je 30 posto više od ukupne dobiti

koje su američke multinacionalne kompanije ostvarile u Europskoj uniji (Gospodarska diplomacija RH).

Komentirajući podatke istraživanja, profesor Gabriel Zucman s Kalifornijskog sveučilišta u Berkeleyu rekao je da podaci pokazuju kako je efektivna porezna stopa na dobit za ove kompanije Irskoj samo 4,3 posto te da Irska ostaje najveća porezna oaza za američke multinacionalne kompanije (Gospodarska diplomacija RH).

4. UČINCI KORIŠTENJA POREZNIH OAZA

4.1 Pozitivni učinci

U proteklom desetljeću izraz porezna utočišta ustupio je mjesto daleko prihvatljivijem terminu offshore financijski centri. Odražavajući svoj rastući značaj u svijetu međunarodnih financija, offshore financijski centar je uveliko unaprijedio globalnu sliku i dalje popularnog poreznog utočišta. Prednosti poreznih oaza ima mnogo, a u nastavku će biti navedene neke od glavnih prednosti: (ExcellentConsultantsLtd.)

- manja stopa poreza

Mnoge porezne oaze nude porezne poticaje stranim investitorima. Za malu zemlju bez ikakvog rudnog bogatstva i s malim brojem stanovnika, privlačenje investitora može dramatično povećati ekonomsku aktivnost. Jednostavnim rječnikom, offshore ulaganje se događa kada offshore investitori osnuju korporaciju u stranoj zemlji. Korporacija djeluje kao zaštitni oklop za račune investitora koji ih štiti od velikih poreza koje bi morali platiti u svojoj matičnoj državi. Budući se navedena korporacija ne uključuje u lokalna zbivanja niti posluje sa lokalnim kompanijama, mora plaćati samo malu stopu poreza ili u nekim slučajevima, nemora uopće plaćati porez. Mnoge strane kompanije su također izuzete od plaćanja poreza kada ulažu na američka tržišta. Zbog navedenog, investiranje novca kroz strane korporacije je daleko unosnije nego kad pojedinac sam investira.

- zaštita sredstava

Offshore centri su popularne lokacije za restrukturiranje vlasništva nad određenim sredstvima. Mnogi pojedinci koji su zabrinuti oko tužbi ili zbog pozajmica koje im trebaju doći na naplatu odluče prebaciti dio svojih sredstava na entitet koji se nalazi izvan njihove matične države. Nakon što naprave ovakva prebacivanja vlasništva i posjeduju papirni dokaz da je prebacivanje izvršeno, ne moraju se brinuti da će njihova sredstva biti zaplijenjena u matičnoj državi. Ako je osoba koja prebacuje vlasništvo na neki drugi entitet državljanin SAD-a, njegov status kao pojedinca koji prebacuje vlasništvo na neki drugi entitet omogućuje mu da napravi određene priloge svojoj offshore zakladi bez plaćanja poreza na dohodak.

- povjerljivost

Mnoge offshore oaze imaju i dodatnu beneficiju u vidu zakona o privatnosti korporativnih i bankarskih podataka. Ako je povjerljivost korporativnih i bankarskih podataka narušena, postoje ozbiljne posljedice za osobu ili osobe koje su prekršile zakon o privatnosti podataka. Primjer narušavanja tajnosti bankarskih podataka je otkrivanje identiteta klijenata. Međutim, ovakva tajnovitost ne znači da su svi offshore investitori kriminalci koji imaju nešto za kriti. Zakoni u većini poreznih oazama dozvoljavaju otkrivanje identiteta klijenta u slučaju trgovanja drogom, pranja novca i drugim ilegalnim aktivnostima. Sa gledišta investitora visokog profila, držanjem u tajnosti informacija kao što su investitorov identitet, omogućava tom istom investitoru da kupuje dionice javne kompanije u tajnosti i time stekne znatnu financijsku i legalnu prednost. Visokoprofilni investitori ne žele da cijela javnost sazna u koje dionice oni ulažu. Budući nacije nisu dužne prihvatiti zakone druge vlade, porezne oaze su, u većini slučajeva, imune na zakone koji se primjenjuju u državi gdje investitor ima mjesto prebivališta.

- diversifikacija ulaganja

U nekim državama, regulacije ograničavaju međunarodne mogućnosti za ulaganje koje su dostupne građanima. Mnogi investitori smatraju da takva ograničenja sprečavaju stvaranje diversificiranog investicijskog portfelja. Offshore računi su daleko fleksibilniji te daju investitorima neograničeni pristup međunarodnim tržištima i svim većim burzama.

4.2 Negativni učinci

Gubitak poreznih prihoda uzrokovan seljenjem investicija u zemlje sa nižim poreznim opterećenjem može dovesti do poteškoća u državi koje se očituju u snižavanju socijalnih izdataka, povećanju poreznog opterećenja na plaće i potrošnju, što pak dovodi do neučinkovitosti poreznog sustava, viših cijena i povećanja troškova rada, neučinkovitosti ekonomije u cjelini te vrlo često i do visoke nezaposlenosti. Rezultat postojanja poreznih oaza je nelojalna ili štetna konkurencija koja dovodi do toga da je korist poreznih utočišta istodobno šteta drugih zemalja koje provode uobičajenu, normalnu poreznu politiku zasnovanu na načelima kvalitetnog poreznog sustava (Mihaljević, 2012.).

Porezne oaze često nisu transparentne, jer porezni obveznik ima mogućnost da o porezu pregovara sa vlastima i da za sebe ostvari veća prava. Osim pravnih i fizičkih osoba, značajnu

ulogu imaju i banke. One pomažu u poreznoj evaziji s obzirom na koristi koje imaju od toga. Offshore banka je banka smještena izvan zemlje, izvan rezidencije deponenta, obično u državi s niskom stopom poreza ili bez poreza, koja pruža financijske i pravne prednosti. Te prednosti obično uključuju veću privatnost, nisku ili nultu stopa poreza, lakši pristup depozitima, protekciju protiv lokalne politike ili financijske nestabilnosti. Offshore banka se obično poistovjećuje sa ekonomijom podzemlja ili organiziranim kriminalom putem porezne evazije i pranjem novca. Offshore financijski centri često su predmetom rasprava zbog posljedica koje izazivaju, izravno ili neizravno. Zbog blagih regulacijskih mehanizama i stroge tajnovitosti, nameću konkurentsku utrku vladama ostalih zemalja u snižavanju poreza, promiču pranje novca, tržišne manipulacije i druge nezakonite aktivnosti, privlačeći neodgovorne i korumpirane poduzetnike da osiromašuju vlastite zemlje, gurajući ih s puta razvijanja u nerazvijenost (Mihaljević, 2012.).

Posljedice poslovanja u poreznim oazama manifestiraju se kroz sve veću razliku u podjeli bogatstva između bogatih i siromašnih, gubitak radnih mjesta, usporavanje ekonomskog razvoja, posebice nemogućnosti izgradnje socijalne infrastrukture, ali i kroz dovođenje u pitanje države kao organa vlasti. Multinacionalne korporacije i bogati poduzetnici iskorištavaju sve moguće mehanizme da izbjegnu plaćanje poreza, osobito one koji se nude u poreznim oazama. Na taj način države su spriječene da kroz prikupljanje poreznih prihoda od korporacija i bogatih stanovnika obnavljaju, grade i unaprjeđuju socijalnu, obrazovnu, 43 zdravstvenu, mirovinsku infrastrukturu na kojoj se temelji blagostanje ljudi i održivi ekonomski razvoj (Mihaljević, 2012.).

Sadašnji uvjeti poslovanja u poreznim oazama pridonose i čestim pojavama financijskih kriza koje su ostavile najveće posljedice u siromašnim sredinama. Špekulativni poslovi s nekretninama i valutom izazivaju nestabilnost valute, bijeg kapitala, a ljude prepuštaju još većem siromaštvu. Financijska kriza u istočnoj Aziji, udvostručila je broj siromašnih u Indoneziji na 40 milijuna, a financijska kriza iz 2008. nezaustavljivo postavlja rekorde u broju nezaposlenih isiromašnih.

4.3 Praksa EU i RH

Kažnjive radnje kojima se oštećuje proračun EU uobičajeno se u stručnoj literaturi nazivaju EU prijevarama. Tim se pojmom ne označava samo kazneno djelo prijevare u

kaznenopravnom smislu, već i lakša kažnjiva djela na štetu proračuna EU koja bi se svodila pod pojam nezakonitosti u smislu Uredbe Vijeća o zaštiti financijskih interesa Europskih zajednica. Glavna podjela kažnjivih ponašanja protiv financijskih interesa EU koja je prihvaćena ne samo u stručnoj literaturi već i u zakonodavstvu EUi država članica određena je prema kriteriju je li napadnuto dobro, prihod ili rashod proračuna EU (Đurđević, 2006.).

Postoji više načina na koji se može nezakonito provesti porezna evazija i oštetiti proračun EU, u nastavku su navedeni i objašnjeni načini:

- Utaja carina

Fenomenologija ponašanja kojim se izbjegava plaćanje carina pri uvozu robe u EU prikazana je dvjema glavnim kategorijama. Prva je krijumčarenje robe preko granica EU kao najčešći oblik utaje carina kojim se nanosi najveća šteta proračunu EU, a druga su kategorija različite vrste manipulacija pojedinim normativnim obilježjima robe kao što su vrsta, kvaliteta i količina te drugim podacima relevantnim za određivanje visine iznosa carine. Nakon proučavanja opsežne kriminološke literature koja detaljno opisuje brojne i raznovrsne primjere ponašanja s ciljem utaje carina pokazalo se da navedena fenomenološka dihotomija zorno prikazuje dva temeljna oblika počinjenja tog djela koja se najčešće razlikuju, ali pokatkad i preklapaju. Primjerice, pri manipulaciji količinom uvezene robe ne prikazuje se ispravan podatak o količini uvezene robe, ali se ujedno skriva, dakle krijumčari, nedeklarirana količina robe. Jednako tako, pri manipulaciji podatkom o vrsti robe također se krijumčari neprijavljena vrsta robe (Đurđević, 2006.)

- Subvencijska prijevarena

Radi ostvarenja programa zajedničkih politika, EU iz svog proračuna, putem europskih fondova i nacionalnih upravnih službi, fizičkim i pravnim subjektima dodjeljuje novčane iznose u obliku subvencija, dotacija, premija, poticaja i drugih oblika pomoći i financiranja. Sustav subvencioniranja sadržava niz kriminogenih obilježja kojima se, kao što se vidi iz brojnih primjera iz prakse, teško može oduprijeti i prosječni poljoprivrednik, dok su za poduzeća i udruženja koja teže nezakonitom ostvarivanju profita subvencije pravi mamac. Najveći broj manipulacija s obzirom na sredstva koja dodjeljuje Fond za poljoprivredu događa se, dakako, na poljoprivrednom sektoru te u strukturnim fondovima, što je i logično s obzirom na to da su to najveći korisnici proračuna EU. Međutim, izvješća o zaštiti financijskih interesa Europskih zajednica i o borbi protiv prijevare koja Komisija godišnje podnosi jasno pokazuju da su

jednako ugrožene i ostale rashodovne stavke proračuna kao što su sredstva kojima se financiraju različite unutarnje i vanjske politike te direktni rashodi kojima upravlja Komisija (Đurđević, 2006.).

- Krivotvorenje isprava

Najčešća metoda počinjenja EU prijevare jest krivotvorenje isprava s činjenicama koje uvjetuju primjenu određene carinske odnosno subvencijske norme. Smisao krivotvorenja isprava jest manipuliranje podacima na način da se lažno prikazuju ili prikrivaju radi oslobođenja od plaćanja carine, primjene povoljnije carinske tarife ili prisvajanja subvencija. Predmet krivotvorenja su uvozne i izvozne carinske deklaracije, tranzitne isprave, certifikati o podrijetlu, potvrde o kvaliteti, veterinarske potvrde, deklaracije o robi, carinska obilježja, računi kojima se dokazuju izdaci, poslovne knjige te razne druge vrste potvrda i deklaracija. Isprava se može krivotvoriti na način da počinitelj sam izradi lažnu ispravu i upiše u nju neistinite podatke, preinači pravu ispravu, nezakonito pribavi pravu ispravu i predoči je nadležnom tijelu te krivotvorenim potpisom, štambiljem ili pečatom nezakonito ovjeri pravu ili krivotvorenu ispravu (Đurđević, 2006.).

Svake se godine u EU-u izgubi otprilike jedan bilijun eura ili 2000 eura po glavi stanovnika zbog utaja poreza i izbjegavanja plaćanja poreza, koji su prijetnja poštenoj tržišnoj utakmici i uzrok golemog gubitka poreznih prihoda. Na svjetskoj razini, najveća porezna evazija zabilježena je u SAD-u, čak 337,3 milijuna US \$ poreznih prihoda se ne uplati u državni proračun. Italija kao predvodnik od europskih zemalja, ima gubitak poreza od 238,7 milijuna dolara, prema podacima iz 2011.godine (Bejaković, 2014.).

EU je uspostavio crnu i sivu listu poreznih oaza u prosincu 2017. godine. Crna lista obuhvaća zemlje koje ne surađuju s EU-om u poreznim pitanjima. Mjesto na crnoj listi za njih znači lošu reputaciju i strože kontrole u transakcijama s EU-om. Na sivoj su pak listi zemlje koje imaju neadekvatne porezne standarde ali su se obavezale izmijeniti propise u skladu s europskim zahtjevima. Svake godine EU objavljuje crnu listu poreznih oaza.

Slika 3. Crna lista EU poreznih oaza

Izvor: Europska komisija

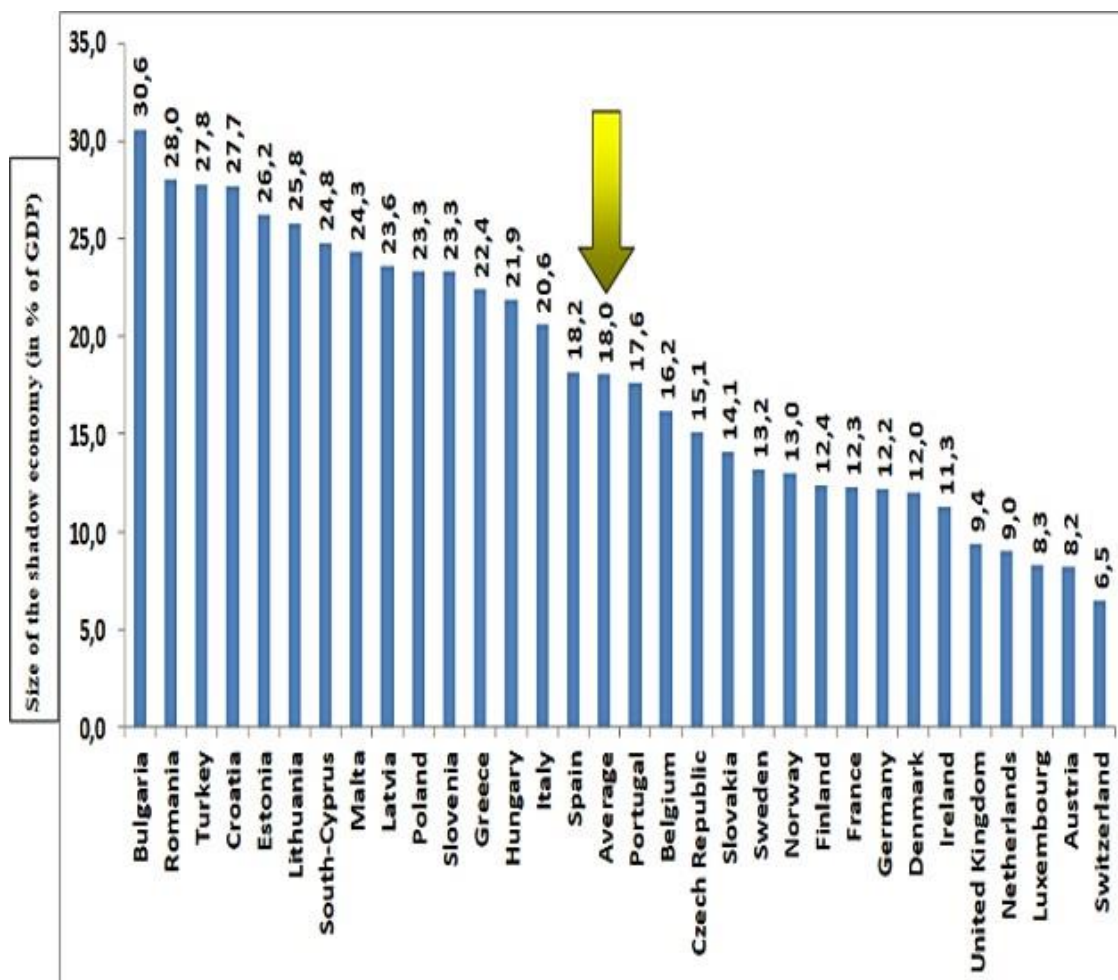
Osim liste poreznih oaza, OECD¹ je dao i osnovne preporuke u vezi s poreznim oazama koje se odnose na davanje većih ovlaštenja poreznim vlastima, kada se radi o uvidu u bankarske podatke, veću i učinkovitiju razmjenu informacija, jačanje sustava pravila izvješćivanja o stranim investicijama, usklađivanje ovršnih režima i osiguranje međusobne pomoći u vezi s povratom poreznih potraživanja, ukidanje poreznih ugovora s poreznim oazama i njihovo izbjegavanje u budućnosti. OECD je donio i tzv. obrambene mjere prema poreznim oazama koje ne žele surađivati (Sertić, 2012.).

Ove mjere obuhvaćaju: nedopuštanje oslobođenja, izuzeća, kredita ili drugih odbitaka povezanih s transakcijama u tim zemljama ili iskorištenje njihovih režima, zatim zahtijevanje sveobuhvatnih informacija o transakcijama u poreznim oazama, uskraćivanje raspoloživosti uporabe stranoga poreznog kredita ili izuzeća u vezi s distribucijom kakvu se tamo potiče, uvođenje poreza po odbitku na određena plaćanja rezidentima tih zemalja, uvođenje transakcijskih pristojba na određene transakcije u poreznim oazama (Sertić, 2012.).

U nastavku je prikazan postotni udio sive ekonomije u odnosu na BDP za 31 europsku zemlju (28 zemalja članica EU-a i Norveška, Švicarska i Turska).

¹Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj

Slika 4. Siva ekonomija u odnosu na BDP u 2015.

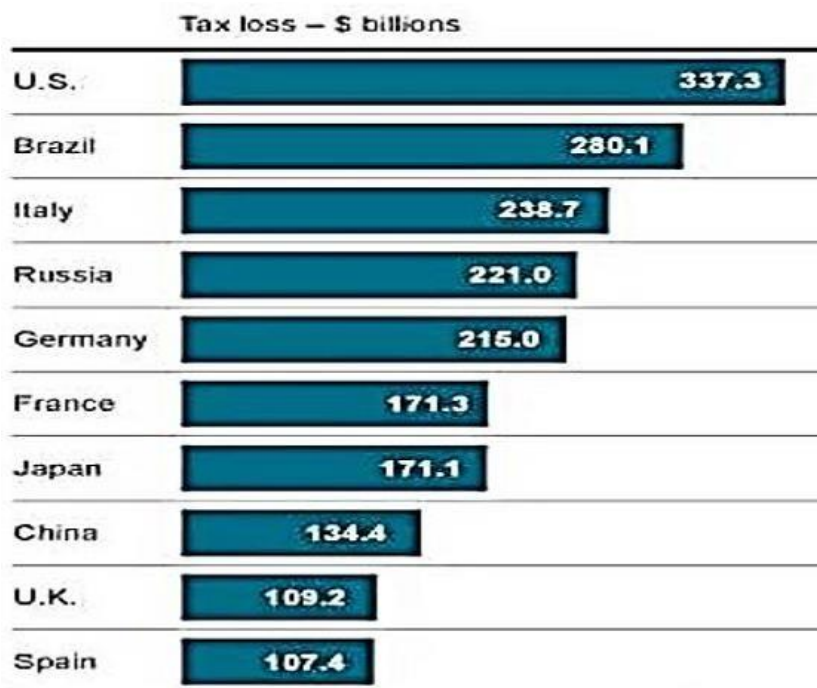

Izvor: Schneider (2017.)

Prosjek na razini odabranih europskih zemalja iznosi 18,0 %, a najviši udio zabilježen je u zemljama istočne Europe, Bugarska zauzima vodeću poziciju sa 30 % udjela sive ekonomije u BDP-u. Hrvatska je na četvrtom mjestu sa udjelom od 27,7 %, prema podacima iz 2015.godine.

Na slici 5. prikazan je popis zemalja s najvećom poreznom evazijom u svijetu.

Slika 5. Lista 10 zemalja s najvećom poreznom evazijom

Izvor: Thessaloniki International Student Model United Nations

Na svjetskoj razini, najveća porezna evazija zabilježena je u SAD-u, čak 337,3 milijuna US \$ poreznih prihoda se ne uplati u državni proračun. Italija kao predvodnik od europskih zemalja, ima gubitak poreza od 238,7 milijuna US \$, prema podacima iz 2011.godine.

Najčešći oblici porezne evazije u Hrvatskoj su porezna evazija poreza na dohodak, poreza na dodanu vrijednost i poreza na dobit.

Ministarstvo financija, Porezna uprava i Ured za sprječavanje pranja novca zajedno rade i koordinirani su kod aktivnosti nadzora i provođenja mjera za sprječavanje utaje poreza. Krajem 2014. godine s radom je započeo Ured za borbu protiv poreznih utaja, koji je promijenio ime u Samostalni sektor za financijske istrage te on u suradnji s Državnim odvjetništvom RH radi na dubinskim analizama stranaka, analizama podataka, praćenju transakcija i prirodi poslovnog odnosa. (Legalis.hr).

Od ožujka 2017. godine krenuo je kompletan nadzor računa građana, banke moraju od tada svakog mjeseca dostavljati ukupne uplate i isplate s tekućih i štednih računa Poreznoj upravi. Ona će tako imati uvid u ukupan iznos, ali ne i u pojedinačne uplate i isplate odnosno te detalje može zatražiti ako primijeti velika odstupanja ili ako postoje sumnje (Spudić, 2017.).

Bankari su također upoznati s Direktivom koju je potkraj 2014. godine donijela EU, kojom

se propisuje međusobno izvještavanje zemalja članica o sredstvima fizičkih i pravnih osoba u cilju izbjegavanja porezne evazije. Upravo temeljem te direktive, Hrvatska je promijenila zakon. Time će Porezna uprava steći uvid u sva primanja, utvrditi na koja je primanja, primjerice plaću, plaćen porez, a na koja nije te će moći utvrditi odstupa li štednja u bilo kojoj zemlji članici EU značajno od primanja (Legalis.hr).

U tom dokumentu stoji kada se točno koja država priključuje u postupak međunarodne razmjene, a Hrvatska bi svoje financijske tajne trebala prvi puta podijeliti sa 87 drugih zemalja u rujnu 2017. godine. Radi se o zemljama poput Austrije, Švicarske, Belgije, ali i o „offshore“ zonama kao što su Britanski Djevičanski Otoci i Belize. Iz Porezne uprave poručuju da se međunarodna razmjena odvija odgovorno ta da je dogovoren određeni rok prilagodbe. U bankama se negoduje zbog ovih izmjena zakona jer strahuju da neće moći zaštititi bankarsku tajnu, dok Porezna uprava tvrdi da privatnost građana, kao i tajnost njihovih podataka, neće biti ugrožena s obzirom na to da je ovo porezno tijelo kao poreznu tajnu dužno čuvati sve podatke iznesene ili nastale tijekom poreznih postupaka sukladno članku 8. Općeg Poreznog Zakona(Legalis.hr)

Prema poreznim oazama, iz Hrvatske je od 2006. do 2015. godine otišlo najmanje 9,7 milijardi kuna. Samo na porezu na dobit država je time izgubila oko 2 milijarde kuna, a gubici koje trpe zemlje u svijetu mjere se u stotinama milijarda eura godišnje. U priopćenju Ureda navedeno je da su razdoblju od 2012. do 2016. godine dostavili 1.310 izvještaja o analitičkim obradama sa sumnjom na pranje novca i financiranje terorizma na daljnje postupanje i procesuiranje nadležnim državnim tijelima i inozemnim financijsko obavještajnim jedinicama. Ured je analitički obradio 23.282 transakcije povezane sa 4.285 sudionika fizičkih i pravnih osoba te izdao 165 naloga bankama za blokadu izvršenja sumnjivih transakcija, kojima se na rok od 72 sata privremeno blokiralo izvršenje sumnjivih transakcija u ukupnom iznosu od preko 203 milijuna kuna (Poslovni.hr)

5. ZAKLJUČAK

Plaćanjem poreza smanjuje se ekonomska snaga poreznog obveznika stoga mnogi porezni obveznici pokušavaju na legalan ili ilegalan način izbjeći plaćanje poreza državi, ili ga bar minimalizirati. Razlog porezne evazije može biti i osjećaj poreznog obveznika da je stopa poreza u državi previsoka, ili nepovjerenje u rad vlade države.

Porezna evazija je nezakonito izbjegavanje plaćanja poreza, primjerice prikazivanjem manjeg iznosa dohotka. Ipak, treba razlikovati poreznu evaziju od zakonitog izbjegavanja, ili „zaobilaženja“ poreza. Jedan od načina zakonitog izbjegavanja plaćanja poreza su upravo porezne oaze. Poreznom oazom se naziva svaka država koja svojim zakonima i regulativama omogućavaju stranim investitorima (fizičkim i pravnim osobama) da smanje svoja porezna davanja. Nazivaju se još i porezna utočišta ili rajevi, a tvrtka koja je registrirana kao ekonomski subjekt u takvoj zemlji nosi naziv offshore kompanija. Glavni problem je taj što porezne oaze nude svojim klijentima tajnost informacija pa se porezne oaze često koriste za kriminalne radnje kao i idealno mjesto za terorističke skupine koje žele prikriti izvore svojih sredstava.

Svake se godine u EU-u izgubi otprilike jedan bilijun eura ili 2000 eura po glavi stanovnika zbog utaja poreza i izbjegavanja plaćanja poreza, koji su prijetnja poštenoj tržišnoj utakmici i uzrok golemog gubitka poreznih prihoda. Na svjetskoj razini, najveća porezna evazija zabilježena je u SAD-u, dok je Italija predvodnik među europskim zemljama.

Kao način borbe protiv poreznih oaza EU je predstavila OECD-ovu crnu listu poreznih oaza koja obuhvaća zemlje koje ne surađuju s EU-om u poreznim pitanjima. Mjesto na crnoj listi za njih znači lošu reputaciju i strože kontrole u transakcijama s EU-om. Provođenjem poreznih reforma EU nudi tim zemljama izlazak sa crne liste poreznih oaza.

LITERATURA

Knjige:

1. Jančiev, Z. & Supić, J., (2012.), Hrvatski porezni sustav, Zagreb, Institut za javne financije
2. Jelčić, B. (1997.), „Otpor plaćanju poreza star je koliko su stari i porezi – što je razlog protivljenju plaćanja poreza?“, Pravo i porezi, god. 6, br. 4
3. Mihaljević, D. (2012). Položaj i uloga offshore financijskih centara u financijskoj globalizaciji. *Ekonomski misao i praksa*, (2), 795-818.
4. Nikolić, N.(2003.), Financijske oaze globaliziranog svijeta. // *Ekonomski misao i praksa*.
5. Ott, K.(2002.), „Neslužbeno gospodarstvo u Republici Hrvatskoj 1990-2000.“, *Financijska teorija i praksa*, god. 26, br. 1, str 1-30.

Članci:

1. Bejaković P. (2014.), Porezna evazija i kako ju sankcionirati
2. Bejaković P.(2013.), Porezna utočišta u svijetu su otpornija nego što se ranije vjerovalo // *Porezni vjesnik : službeno glasilo Porezne uprave Republike Hrvatske*
3. Bogovac, J., (2014.), Porezni sustav RH, nastavni materijal iz kolegija Javne financije, Studijski centar za javnu upravu i financije, Zagreb
4. Buterin, D., Rudić, B., Buterin, V. (2014), Kružne prijave i prekomjerni proračunski deficit. *Zbornik radova Međimorskog veleučilišta u Čakovcu*, 5 (1), 39-47
5. Cipek, K. (2018.), Efikasnija naplata poreza i sprečavanje poreznih utaja/evazija: prevencija protiv represije, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 55., No. 1.
6. Glavina, D., Dragičević Prtenjača, M. (2018.), Kazneno djelo utaje poreza kao oblik porezne evazije s posebnim osvrtom na poslovanje preko poreznih utočišta, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, Vol. 9., 1/2018.
7. Madžarević- Šujster S. (2002.), Procjena porezne evazije u Hrvatskoj
8. Olgić Draženović, B., Buterin, V., Buterin, D. (2018), Strukturne reforme zemalja CEE-a u tranzicijskom razdoblju – pouke i zaključci, *Zbornik Veleučilišta u Rijeci*, 6 (1), 127-142. <https://doi.org/10.31784/zvr.6.1.8>

9. Sertić, N. (2012.), Porezne oaze: međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza i porezna evazija
10. Sršan, M. (2010.), Porezne oaze, istraživački rad
11. Sertić A.: "Porezne oaze: Međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza i porezna evazija", Porezni vjesnik 5/2012.

Internet:

1. Corvingroup, <https://corwingroup.weebly.com/news-and-update/how-the-ultra-rich-get-richer-thanks-to-tax-havens-such-as-hong-kong-and-monaco> (8.5.2020.)
2. Europska komisija, https://ec.europa.eu/info/topics_hr, (11.5.2020.)
3. Gospodarska diplomacija RH, <http://gd.mvep.hr/hr/vijesti/irska-je-najveca-porezna-oaza-za-americke-multinacionalne-kompanije,58024.html>, (9.5.2020.)
4. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49530> (6.5.2020.)
5. Hrvatski porezni sustav, https://www.porezna-uprava.hr/HR_publicacije/Prirucnici_brosure/PorezniSustav_2012.pdf (7.5.2020.)
6. ICIJ.org, <https://www.icij.org/investigations/luxembourg-leaks/leaked-documents-expose-global-companies-secret-tax-deals-luxembourg/> (9.5.2020.)
7. Investopedia.com, <https://www.investopedia.com/ask/answers/093015/why-panama-considered-tax-haven.asp>, (9.5.2020.)
8. Legalis.hr, <http://www.legalis.hr/>, (11.5.2020.)
9. Poslovni.hr, <https://www.poslovni.hr/poduzetnik/offshore-tvrtke-imaju-sin-naftasa-i-poznati-pr-ovac-312733> (9.5.2020.)
10. Worldwide Incorporation, <https://www.wis-international.com/british-virgin-islands-tax-haven.html> (8.5.2020.)
11. Offshoregate, <http://www.offshoregate.com/> (8.5.2020.)
12. ExcellentConsultantsLtd., <http://www.offshore-excellent.com/hr/> (9.5.2020.)
13. Thessaloniki International Student Model United Nations, <http://www.thessismun.org/> (8.6.2020.)

14. Schneider F.: "Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments", Johannes Kepler University of Linz, <http://www.econ.jku.at/>

POPIS TABLICA I SLIKA

Tablica 1. Porezna evazija u Hrvatskoj od 1994.-2000.

Slika 1. Klasifikacija poreza u Republici Hrvatskoj, https://www.porezna-uprava.hr/HR_publicacije/Prirucnici_brosure/PorezniSustav_2012.pdf (7.5.2020.)

Slika 2. Najvećih 20 poreznih oaza u svijetu, <https://corwingroup.weebly.com/news-and-update/how-the-ultra-rich-get-richer-thanks-to-tax-havens-such-as-hong-kong-and-monaco> (8.5.2020.)

Slika 3. Crna lista EU poreznih oaza, https://ec.europa.eu/info/topics_hr (11.5.2020.)

Slika 4. Siva ekonomija u odnosu na BDP u 2015., <http://www.econ.jku.at/>

Slika 5. Lista 10 zemalja s najvećom poreznom evazijom, <http://www.thessismun.org/>